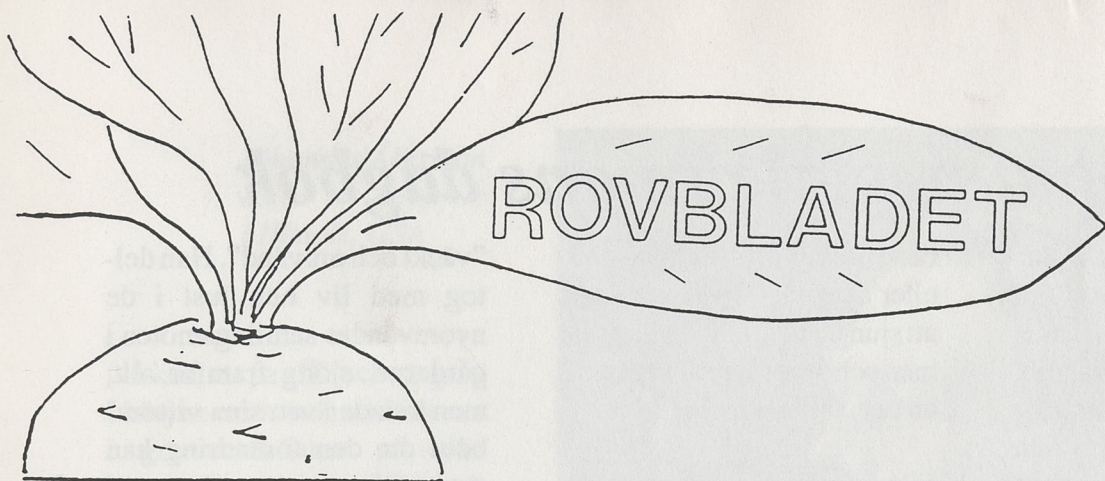




47

November 1993

Medlemsblad för HEDESUNDA HEMBYGDSFÖRENING



Den här villan byggdes av folkskollärare Erik Norman någon gång 1905-07. Den stod i trädgården Hedfallsvägen 19. Normans dotter Elsa, gift Hammarström, lät i början av 1930-talet riva, flytta och återuppföra den i förändrat skick, där den nu står vid Skomakarvägen 5, mellan Jon Ers och Per-Jaks. Fortfarande finns det många som kallar den "Hammarströms".

Ur Johannes Åkermans dagbok

Om Nils Olssons och Anna Andersdotters andra son, Olof Nilsson, vore nog så mycket att förtälja, dels att han var min fader och materialet därför självfallet rikligare, dels den bana han valde, förhjälpste hans långa och verksamma liv att bli rikt på händelser. Skall emellertid nu som förut endast anteckna det väsentligaste.

Hans barndom och ungdomsår runno hän, hemma på Mellangården, under träget arbete med jordbruket. När kyrkskolan blev färdig att ta emot lärjungar, inskrevs Mellangårds Olle som den förste, och fick no. 1 framför namnet, ungefär som på militärskola, av den enkla anledningen att inga fasta skolor funnos. Kyrkskolan var den första i socknen och förblev även den enda en följd av år. Det var alltså en förmån för Olle att vara no. 2 som son, han blev no. 1 i skolan i stället.

Olle var så där "jämnustruken" i skolans få ämnen, men en sångare av "Guds nåde". På den tiden gick folket i kyrkan ganska mangrant om söndagarne, vadan templet i regel var fyllt till sista plats, alla deltog i psalmsången, men när Mellangårds Olle var med hördes hans klara starka röst över hela mängden.

Inne på området kan jag ej underlåta dra en jämförelsens episod, berörande bröderna Anders och Olofs sångargåvor. Anders hade fullt lika stark klar röst som Olle, hans kä-

raste tidsfördriv då han gick eller åkte någon väg var även att sjunga, men märk, alla psalmer och visor han sjöng hade en och samma melodi.

Lika beryktad som Olle var för sin vackra sång, var Anders för sina prestationer i o- och missljudens genre. En gumma från Pellas i Haget hade varit i skogen och plockat bär, när hon på aftonkröken gick hem hörde hon en väldigsångare gå ett stycke framför. Hon såg icke vem det var men tog för avgjort att det var Mellangårds Olle. Ingen annan kunde sjunga så ljudligt, och njöt förden-skull i fulla drag. Anmärkas bör att gumman hörde till de omusikaliska.

Dagen efter råkades Pellas mor i Haget och Mellangårdsmor i Oppåker, den förra skulle komplimentera den senare för sonens vackra sång och utlät: "Är då för märkvärdigt till å hör Olle eddan (eran) sjunga ändå, jag geck å hörden i kvälls på stigen när jag geck hem från ängarnö".

"Mor Anna: "Int var hä Olle int människa, han är på Wåla skogen å hugger han, hä var Anders hä, som ha være opp te ängarnö mä hästarnö".

"Pellasmor: "Väsäger dumän-niska, var hä Anders?" —

På 1860-talet gick över vår socken såväl som grannsocknarne en religiös rörelse vilken grep Olof Nilsson så att han blev vad man kallade

"väckt och omvänd". Han deltog med liv och lust i de nyomvändas samlingsmöten i gårdarne, sjöng framför allt, men avlade även sina vittnesbörd om den förändring han genomgått.

En verksam kvinna, mamsell Elsa Borg, senare bosatt i Stockholm och föreståndarinna för en religiös institution där, fick höra Mellangårds Olle sjunga och tala, och rådde honom mycket allvarligt att egna sitt liv åt denna verksamhet.

Olof som enligt sina anhörigas planer skulle bli bonde i Böle, blev ganska villrådig hur han skulle göra. Visst älskade han jorkbruksyrket, han var ju en bondson av ren ras, men att köra hästar hörde icke till hans bästa nöjen. Så blev han förälskad i en Forsbacka-flicka, vilken delade hans religiösa åsikter, men sannolikt icke passade till bondhustru.

Detta fällde utslaget. Hansökte sig in på Lundborgs kolportörskola i Grythytted. Efter genomgången kurs kom han åter hem till Oppåker som "kolportör". Ett eget hem med tillhörande torva ville han likväl ha, fick en fördel avsöndrad från Oppåker no 1, med det vackra och passande namnet Olsbacka. År 1869 den 22 november, knöt Olof Nilsson hymens band med sin älskade Charlotta Christina Lundgren och satte fötterna under eget bord.

Jordbiten räckte till att föda

Johannes Åkerman
23 år
i Illinois, USA

två kor, ett par får och en gris. I början var han mestadels ute i grannsocknarne på sina kolportörvandringar, sålde och delade ut biblar och andliga uppbyggelseböcker, predikade i gårdarna där folket samlades och sjöng. Temperamenstfull som han var, gjorde han så kraftigt bruk av rösten, såväl under predikan som sången, att den vackra timbre som fascinerat så många av hans åhörare så småningom försvann och rösten blev vad man kallar sprucken.

Härtill bidrog även att han icke genom utbildning fått lära sig vårda rösten, samt de många förkylningar han ådrog sig genom att varm och svettig efter sammankomsterna få lägga sig i oeldade rum och kalla sängkläder. Röstens styrka behöll han likväl ända in i sina ålderdomen, lomhörda gubbar och gummor lyssnade gärna till O Nilsson, därför att han hördes så bra.

Som ung var Olle mycket intresserad jägare och fiskare. På den tiden var det gott om villebråd i skogen och fisk i elven. Jaktlusten tog likväl genom en sorglig händelse ett hastigt slut. En från Olofs gevär avskjuten rikoschetterad kula träffade en karl i låret, med påföljd att mannen blev oförmögen till arbete en längre tid. Detta tog ynglingen så allvarligt att han upphörde med jakt men blev så mycket ivri-



gare fiskare.

Jag minns så väl från min barndom vilka fångster han fick under lektiderna, den stora fiskkorgen räckte inte alltid till, jag fick då gå ner till båtstaden med dragkärran och hämta de överblivna gäddorna. Ända till hans levnads sista sommar var den käraste sysselsättningen att ro drag och sverr, lägga sina små nät och vittja burarne, han fick då vara på sjön och skaffade icke så litet sovel till hushållet samt idigt.

Sitt lilla jordbruk skötte han omsorgsfullt, fast efter gamla metoder. Den säd som "förde-len" gav tröskades med slaga. Då jag var nio år gammal gjorde han en slaga åt mig, något mindre än den han själv använde,

så lärde han mig hantera den som en riktig karl också. Det var ett arbete som man kunde ta ut svetten med, och det gjorde jag ordentligt, man skulle väl visa att man var ett karlämne. Likaså snickrade han till ett litet nätt lieorve åt mig och jag fick lära mig att slå.

Härav framgår att fader Olof var mån om att ge sin telning en god jordbruksuppfostran, visserligen efter gamla linjer, men det är just detta som är så värdefullt. En uppfostran i konservatismens anda lämnar säkrare garantier att av barnet blir en nyttig medborgare, än om det från barndomen får intrycket att allt gammalt är mindervärdigt, ja stundom rentav föraktligt.

Tiden går, man skrev 1898, då fick fader Olof och moder Lotta infallet flytta till Gefle, för att låta den sist födde sonen Nils gå i någon bättre skola än den hemmavarande folkskolan. Denna tankes realiserande mötte heller inga svårigheter. Bostad erbjöds i brodern Anders gård på förmånliga villkor, den nyutnämnde kronolänsmannen i Hedesunda, Herman Rystedt, skulle gifta sig och önskade hyra Olsbacka, allt tycktes ordna sig själv.

Flyttningen ombesörjdes av Anders, vilken hade hästar. Järnväg och motorvagnar funnos inte då. Innan de visste ordet av voro de installerade i Gefle. Det blev ovant för dem förstås, fader Olof isynnerhet. Van att under hemmavistelsen få arbeta på sin jord tillika med sitt kära fiske, samt då han skulle ut på sina predikoresor mycket anlita apostlahästarna, allt detta kom nu icke mer ifråga.

Den rörliga O. Nilsson började lägga ut på hullet ansenligt. Mor Lotta var nog inte så belåten alla gånger heller, det var inte bara fördelar att bo i staden, bland andra vedervärdigheter så var pengarna så fly. När tre år gått flyttade de hem till sitt kära Olsbacka igen, fader Olof fick arbeta bort lite överflödes hull och, det bästa av allt, plocka fram sina fiskedon.

Livet och tiden började gå sin gamla säkra ankargång på nytt efter stadsvistelsen. En förändring hade skett, under bortovaron hade S.G.G.J. kom-

mit till och var färdig för trafik. Farsgubben behövde inte nu göra längre promenader än den 3 km långa vägen till järnvägsstationen då han skulle ut på sina resor. Därmed var han även mycket belåten, ty han gick på sitt sjunde decennium och gammeln började i någon ringa mån göra sig bemärkt.

Under det långa Geflebesöket hade sonen Johannes, eller jag själv, vistats hinsidan Atlanten men kom åter när det nya århundradet ingick, var stundom hemma och tog då naturligtvis tyngsta ändan av de förekommande göromålen. Men ostadig och flyktig som jag hela livet varit, var jag borta mera än hemma, och då fick gubben klara skivan själv. Detta gjorde han även utan något som helst gnäll.

Jag kan utan överdrift säga att han var fullt arbetsförmåg till 75 års ålder. Därefter märktes att krafterna och uthållighet avtog, men icke hastigare än efter fyllda 80 var han även med när det behövdes under slätter och skörd. Vi förstå att han hade en stark kropp och dito hälsa.

Jag tror inte han var sjuk mer än tre gånger under sin livstid. I ungdomsåren hade han frossan och koleran. Senare blev han riktigt sjuk en gång, åt färskströmming, som under transporten från Gefle förvarats i en tom snusfjärding, vilket hade så kraftig verkan att O. Nilsson trodde hans levnads timglas var utrunnet. Det stannade emellertid vid en revolutionsartad rensning av magens innandöme, och ett par

dagar efter var fader Olof pigg som ett vinterny igen.

En bidragande orsak till Olof Nilssons goda hälsa var utan tvivel hans glada humör. Predikantkallet tillät ju honom icke att hoppa över skacklarna, men spjuvern, den luvern, stal sig fram och blev synlig inte långt mellan varven. Hans sista sjukdom, vilken doktorn icke gav annat namn än: "maskineriet är utnött", varade så länge att en stor del av hans vänner fingo tid att komma och säga farväl, dessa hörde inte bara till de äldre årsklasserna, ungdomar i 20 och 25 årsåldern, kommo och bad att för sista gången få trycka farbror Nilssons hand och tacka för alla goda råd och sanningar han sagt dem.

Den 19 januari 1925, klockan 5 på morgonen, somnade den bäste av fäder in, för att vakna i den värld han så trosvisst sjungit och predikat om. Hans älsklingsång, så långt tillbaka jag minnes: En morgon utan synd jag vakna får etc, hade nu gått i uppfyllelse.

Frid över ditt minne, käre fader.

En Öbypojke minns

Efter en lång och trist höst var vinterdagarna efterlängtrade av bybarnen. Alltid lika roliga gå till mötes och återuppleva. Tänk att få se ut över fälten igen med nyfallen snö en klar morgon när solen flyter in över en från alla håll. Se de vackra snöflingorna falla eller hålla dem i händerna och se vilket konstverksarbete kölden uträttar, då den mejslar ut de små snöflingorna i miniatyr, eller att få ta på sig skidorna igen och fara ut till helgedomen i frisk luft och tystnad.

Ut till skogen där smågranarna liknar små tomtar och troll ur barndomens sagor, liksom försjunkna i djupa helighetsfulla tankar när nysnön fallit. Eller studera trädgrenarna i rimfrost som ser ut att vara gjutna i silver. Dags igen att i stillhet studera en frusen fönsterruta och se dess nyckfulla ornament med skönhet och aldrig sinande fantasi.

I kväll satt bypojken uppkruken på Broksten i Dalälven som kastades dit för länge sedan av en jätte för att skada kyrkan i socknen enligt en sägen. Han tänkte på jätten och lyssnade på de små vågorna som slog mot stenen. De tycktes skoja med honom. Med ens steg sjöjungfrun upp och läste ur en bok. Den där boken känner jag igen, tänkte han. Jo visst var den den gamla ABC-boken hon höll i handen, eller var det inte den gamla katekesen, där han lärde sig de första bokstäverna.

Nu minns han så väl de gamla bilderna ur Jesu liv och Moses, som han alltid beundrat. Han som flöt på vattnet i vassen. Böckerna såg ut precis som han mindes dem med lösa blad, färdiga att ramla ur bokryggen, slitna och smutsiga, det var ju så svårt hålla dem rena trots alla förmaningar av de äldre.

Han log för sig själv när han började se minnsebilderna av byns förfäder stå framför honom, ja han kunde till och med höra dem tala och lyssnade till näckens musik från Gnupe och Tövalite.

Det måste han berätta om för sina barn tänkte han. Skulle han undvika att skriva om sorger och motgångar i livet och bara berätta om de lyckliga stunderna? Beskriva bara solskensstunderna? Barnen blir nog nöjdast då, tänkte han.

Nej, han måste följa samvetets röst. Egentligen skulle han måhända ha tiden till något nyttigare än att sitta med pennen i hand. Barnen kommer nog att tänka så, men skrivklådan manar honom att fortsätta, det var ju ett bra tidsfördriv.

Han beslöt sig för att berätta något för länge sedan som hände i hembyn medan fotogenlampan lyste ur de små fönstren efter mörkrets inbrott och från den tid då barnen gärna lyssnade till sagor från den äldre. Gamla sagor från barndomstiden upphör inte att fascinera.

Tänk den lilla gröna sjögubben som alltid satt på ändan av bryggorna för att avhålla barn från att ensamma gå till älven. Det var verkliga högtidsstunder när fiskargubben berättade om honom. Han som var den första att varna de minsta.

Sökandet efter Jönsols Nils-skatten förekom många år bland barnen. Skatten som han funnit i Braxenmur, full av guldmynt m.m. men som han gömde uppe i Svedden när han kände slutet nalkas. Drömmen att bli rik fanns då som i senare tider, särskilt hos ungdom som faller offer för det övernaturliga.

I det här fallet var det ett bra sätt att berätta om skatten för barnen som många dagar fick sysselsättning med att söka med spadar och spett bland stenarna i Svedden. Men skatten ligger kvar och jag tänker tillbaka efter sextio år hur vi grävde dagen i ända tidvis. Ett bra sätt att aktivera barnen av de äldre för att slippa ha dem allt för nära i vissa situationer, då viktiga saker måste utföras utan deras medverkan.

Skrymtet i Naskbo skulle inte glömmas bort och Sjungar Pelles gropar skulle noga undersökas. Någon ortsbo hade omtalat att Pelle hittade en del, men säkert fanns det mera att hämta i närheten. Då lyssnade barnen med spända sinnen. Dit måste de dagen därpå.

Vid Tövalitesatt näcken i dim-
migt väder som hjälp till de
sjöfarande. Det var kusliga
färder för dem som rodde till
Söderfors till sina arbeten.

Hundraåriga korta tallar fanns
efter stränderna och kunde
likna trollpackor i dimman.
Sedan mörkret fallit rörde de
sig och viskade något när vå-
gorna från älven kom farande
mot deras rötter. Det lät som
vaggång. De gamla trädens
bark och rötter, som letade sig
ner i sanden och mellan ste-
narna vid stranden, kunde nog
berättat mycket mera än de nu
levande, bara de kunde tala.

Men det gick bra att lyssna till
suset och gissa sig till deras
ålder.

Visst var lillpojken rädd när de
äldre berättade, i synnerhet när
gamle fiskargubben på Ön sett

och hört något från en främ-
mande värld eller mött gröna
sjögubben. Då lyssnade bar-
nen. Det blev mörkt i byn tidigt
vintertid och det blev ofta sent
att ta sig till hemmet spring-
ande för att undvika gröna
sjögubben som andades i hä-
larna. Då gällde det att öka
farten. Men slutet på sagan
måste höras till sista ordet.

Roligt att leva med allt skrymt
som hände i byn fastän hjärtat
ofta fastnade i halsen efter en
kvälls sagoberättande i
granngården.

Många dagar kände sig pojken
ensam. Han fick ofta svårt med
kontakter med andra barn,
isynnerhet när det gällde över
naturliga ting i byn. Han trodde
varje ord från gamle
fiskargubben. Men då skrat-
tade de övriga åt hans fantasier
och han gick många dagar för

sig själv i funderingar.

Ingen i byn fick så givande
samtal med Blind Anna som
satt och sjöng i sitt mörker.
Hon kunde berätta också men
få gav sig tid att lyssna när
leken utanför husknutarna ra-
sade. Massor av barn fanns
alltid där i centrum av byn dit
barnen sökte sig för gemen-
samma lekar. Där satt Blind
Anna och försökte leka med
och hon log ofta och skrattade
åt barnens vilda framfart runt
huset.

Att tala om döden med andra
barn var omöjligt, då gjorde de
ofta narr av honom. Bättre då
att i ensamhet tänka och
drömma.

Rune Ekman



Sockenkartan från 1665

beräknas vara färdigtryckt omkring den 10 de-
cember. Pris 150 kronor. Måndagar - fredagar kl.
9-15 säljs den av Hedesunda El AB, S. Gävlevägen
1. Det går också att köpa den av Ruben Quist,
Skomakarvägen 27 C, tel. 0291-107 21 eller S.
Kungsgatan 44, Gävle, tel. 026-65 14 20.

Den 3 januari 1954

För snart 40 år sedan drabbades vi av den stora
stormfällningen. Minns Ni? Många har säkerli-
gen minnen och kanske foton från den dagen och
tiden därefter. Skriv ned dem och skicka dem till
Rovbladets nästa nummer!

Gåvor efterlyses

Fällbänk, slagbord eller liknande och skåp eller
skänk, passande i högra rummet i Blanks stugan,
vilket håller på att iordningställas.

Årsavgift för 1993

Inbetalningskort bifogas detta Rovblad till de
medlemmar, som ännu inte betalat årsavgiften
för året.

Avgiften 1993 är 25 kronor per medlem. Enligt
årsmötesbeslut blir avgiften nästa år 30 kronor
per medlem.



Älgskytter från Lövåsens jaktklubb i början av 1950-talet: Från vänster står Sven Lööv, Johan Östblom, Stig Persson, Einar Hällström, alla från Lövåsen, Einar Holm, Sända, Bert Lööv, Lövåsen, Gunnar Östblom, Finnböle, Åke Östblom, Lövåsen. Sittande Elis Eriksson, Sända. Vid hästen står lagets meste älgskytt Pelle Lööv, Lövåsen.

Tankar i ett älgpass

I dag är det tredje dagen i första älgjaksveckan 1992. Jag sitter i ett jakttorn vid en gammal älväng med utsikt över Dalälven. Vädrets makter har inte varit oss nådiga dessa dagar. Det har både regnat, snöat och blåst. Man kurar ihop, stampar med fötterna och tar en och annan åkarbrasa. Egentligen ska det vara tyst i ett älgpass, men vad gör man inte för att hålla sig varm. Tänk om stortjuren skulle komma och jag stelnat till så jag inte får iväg ett bra skott.

I ett älgpass har man gott om tid att tänka. Det är många minnen som passerar revy. Inte bara älgjakt utan en hel del

annat också. Eftersom mitt intresse för jakt vaknade redan i skolåldern kanske tankarna ändå mest rör sig om gamla tiders jakter.

Min far var en mycket intresserad jägare som varje år gick ut i älgskogen. På trettioalet när jag själv var tonåring var det ont om älg och bara tre lovliga jakt dagar. Det dröjde ända till 1936 innan jaktlaget fick skjuta någon älg. Men då släppte det i stället med besked. Tre älgar fälldes det året. Jag minns så väl hans förberedelser inför älgjakten på den här tiden. Far gjorde iordning matsäck för varje dag. Han fyllde en trädosa med bond-

smör och stuvade ner denna i matsäcken tillsammans med hembakt bröd, stekt fläsk och kokta ägg. Far hade inte rygg-säck utan en jaktväska med lock av grävlingsskinn. Jag minns även hans första gummistövlar, ett par amerikanska med vida skaft. Det var i början på trettioalet som han skaffade dessa dyrgripar med ett hål i bak på skaftet där man kunde trä in en skorem och dra åt.

Under den här tidsperioden och fram till mitten på fyrtioalet hade älgjägarna, med få undantag, mycket dåliga vapen. Den s.k. "remingtonaren" var ju gångbar då. Många var det

som jagade med vanliga slätborrade hagelbössor. Det sköts visserligen älg med dessa vapen också, men det blev säkerligen flera fula "bomskott". Åren rann iväg och inom en snar framtid började jägarna att skaffa sig modernare vapen. Repeterstudsaren gjorde sitt intåg redan under trettio-talet, men det dröjde många år innan den blev vanlig. De jägare som hade de tjockaste plånböckerna handlade först (priset för en älgstudsare på trettio-talet var en dryg hundralapp). Sedan blev det fler och fler och efter några år hade de flesta en s.k. femskjutare (de kallades så för att de gick att ladda med fem skott, vanligen kaliber 9,3 57).

Alla hade dock inte råd att skaffa sådana lyxbössor. Det dröjde fram till sextio-talet innan de blev var jägares egendom. Vår tids järgeneration har råd att köpa ett förstklassigt vapen med dito kikarsikte, tidsenliga jaktkläder, byxor med skinnskodda knän och även skinnförstärkta jackor. Annat var det med våra föregångares kläder, vadmalsbyxor, storväst och läderstövlar.

Jakten förr och i dag går verkligen inte att jämföra. Min första älgjakt gjordes 1941. Jag var då den yngste medlemmen i Kågbo jaktklubb och hade många att se upp till. På den tiden var kommunikationsradion inte uppfunnen. Alla viktiga meddelanden - om t. ex. förflyttning till andra jaktområden, bud om någon älg som skjutits och att folk skulle samlas för att släpa fram

den ur skogen - fick ske medelst en rapportkarl som gick från pass till pass. I dag går det smidigt att få fram sådana meddelanden tack vare radion. Det var inte heller tänkbart att göra upp eld i passet. Det satte de gamla skyttarna stopp för. Man fick inte ens ta ett bloss där man satt. Däremot gick det bra att lägga in en pris snus. Det var inte inne med älg-torn eller andra sittplatser med tak över huvudet. Väl kommen till sitt pass i tidig morgonstund blev det först att leta efter bästa möjliga postställe. Sedan skulle man hitta en stubbe eller en sten eller i bästa fall ett vindfälle (en "låga") att sitta på. Lite granris måste också brytas och läggas under stjärten. Allt detta gjordes tidigare.

Numera företas lottning om passen redan på sommaren. Alla vet var de har sina pass och har därför i god tid före jakten kunnat planera med t. ex. vedhuggning, reparation av torn o.s.v. Att ha eld i passet tror jag inte är någon nackdel, snarare en fördel. Sitter man och blir stelfrusen kan det bli klumpiga skott eller t.o.m. inget skott alls. Man blir också på ett bättre humör av att vara varm i kläderna.

Det minsta besväret i älgskogen är själva skottet. Sedan börjar jobbet. Helst skall ju skytten själv sköta urtagningen. Alla är väl inte så skickliga på det området, men i regel hjälps man åt i ett bra lag. Sedan börjar transporten ur skogen med den skjutna älgen. Under min första tid i älglaget var det inte andra hjälpmedel än häst

och "drög" (en kälke) som gällde vid framforsling av ett skjutet djur. Många gånger var det bara att ta till rep, flåsa och dra allt vad tygen höll. Väl framme ur skogen väntade en s.k. bulthjulsvagn, en vagn med järnskodda hjul. Vagnar med gummihjul fanns inte att tillgå i bodtrakten vid den här tiden. De kom senare liksom traktorn som är nutidens dragare och forslar älgen till logen där den så småningom slaktas.

I skrivande stund gör jag min femtionde älgjakt. Bara ett år har jag missat. Det var 1943 då jag gjorde rekryten och inte fick permission "för sådana äventyr", som kaptenen på I 14 uttryckte det. Jag tyckte älgjakten var rolig och spännande ända till 1980-talet då tilldelningen blev för stor tack vare att det formligen drällde av älg i våra skogar. Älgjakten blev då bara en enda stor slakt som inte hade mycket gemensamt med tidigare jakter vi upplevde när det var ont om älg. Nej, fyra dagars lovlighet räckte bra. Älgjakt i all ära, men för mig personligen smäller harjakt med stövare högre.

Det har inte saknats profiler bland älgjägare. Här i bodtrakten hade vi Per "Pelle" Lööv som var mycket omtalad för sina bravader i älgskogen. Han var ett s.k. proffs och hade egen jakttabell som kunde gälla när som helst. Pelle hade många barn och på den tiden var det inte lätt för en vanlig skogsarbetare att klara försörjningen. Barnbidraget kom till sedan hans barn blivit vuxna. Det har även funnits profiler i framsocken. Jag hörde talas

om att Johan "Å" Åhlander i Hallsbo rev ett blad ur psalmboken varje höst för att provskjuta sitt gevär. En gång fick han i sitt pass besök av polisen som ville se Johans vapenlicens. Eftersom han hade glömt den hemma blev han tvungen att knalla hem

och hämta den. Hur han än letade så kunde han inte hitta den. Johan Å tog då hela byrålådan med sig till passet där polisen och Johan hjälptes åt att leta. Jag vet inte om de lyckades hitta några handlingar.

En annan lustigkurre var Pelle Frisk i Östveda. Han berättade att han satt upp en enkrona på ett avstånd av hundra meter och lyckats träffa kungen i ögat. Det kan man kalla precision, eller hur?

Erik Sundström



Forntid och medeltid i Hade

I Hedesunda socken, söder om Dalälven som i dessa trakter utgör en nedre gräns för Norrland, ligger Utomälven. Det är ett område med spridd bebyggelse och med minnesmärken från äldsta tider.

På bronsåldern levde man här på jakt och fiske. På den intilliggande Ön, en by som är belägen mellan Utomälven och centralorten Hedesunda, har man funnit spår som möjligen kan härröra från boplatser under tidig stenålder.

Där Dalälven vidgar sig till en stor fjärd finns byn Hade och på en kulle en bit från stranden ligger ett uppmärksammat gammalt gravfält, där man gjort fynd från tidig bronsålder. Det började användas någon gång mellan 0-600 e. Kr. och består av 23 runda stensättningar samt sju gravhögar. De fynd som här gjorts, räknas till de mest intressanta i Gästrikland. Bland annat har man funnit fem stycken dräktspännen, spjutspetsar, en grytgaffel och delar av tre dryckeshorn från den dåvarande romerska Rhenpro-

vinsen samt från Svarta Havsområdet. 1874 öppnades en del gravar, men några sparades för att även eftervärlden skulle kunna få ta del av dessa spännande upptäckter.

Gravfältet ligger i en vacker björkhage och kan ge en skön stund av kontemplation. Våra förfäders aska finns där djupt nedgrävd i jorden, kanske tillsammans med några ting av värde.

Mitt emot Hadeholm i Hade, just där vägen svänger av mot Östervåla, står en gammal runsten. Den är troligen ditflyttad från gravfältet av den då nyblivne ägaren till frälsegården Hadeholm för att användas som vägsten. Fredrich Ulric Insensstierna, sedermera landshövding i Västmanlands län, lät helt enkelt släthugga större delen av runstenen för att istället rista in sitt eget namnchiffer tillsammans med året 1752.

En del av den borthuggna stenen har sedermera återfunnits (som fundament till ett solur inne på Hadeholms gårdsplan)

och sitter nu åter på plats. Eftersom nästan hela ristningsytan huggits bort går det på stenen att endast utläsa orden "efter sin moder". Möjligtvis kan detta vara ett verk av Öpir, som levde på 1200-talet.

De allra äldsta vägarna i dessa trakter gick på rullstensåsarna och möttes ungefär vid Hade, där man av goda skäl antar att det redan på vikingatiden fanns en handelsplats. Den ena från Enköping, den andra från Uppsala länkades i Hade samman i en enda väg, som sedan gick vidare mot Gävle och slutade vid Hille/Hamrånge. Dessa vägar finns bevarade än i denna dag.

Det var under folkvandringstiden (400-600 e. Kr), som byarna bildades i Gästrikland och Hade var bland de första som kom till. I dag finns dock inte mycket bevarat från denna tid.

Under medeltiden började kristendomen göra sitt intåg. Med de kristna munkarna och prästerna kom skrivkonsten till

Sverige. År 1252 förekommer namnet Gestriklandia i skrift för första gången i ett brev utfärdat av ärkebiskopen i Uppsala. Under 1300- och 1400-talen blir det allt vanligare att använda ortnamn i handlingar, dombrev, köpebrev ody. I dess sammanhang framstår Gästrikland vid en jämförelse med exempelvis Uppland som ett fattigt landskap när det gäller omfattningen av antalet orter.

De viktigaste källorna vi har när vi ska bedöma bygdens omfattning och betydelse under Vasatiden är redovisningarna från Gustav Vasas fogdar från 1540. I Hedesunda och Österfärnebo fanns vid denna tid en tredjedel av samtliga byar i landskapet. Medan de skattepliktiga i andra landskap betalade skatt i form av spannmål, fläsk, hudar m m, erlades skatten i Gästrikland i form av järn. Skatten utgjordes av ett visst antal skosmunder. Genom att vi idag vet hur många osmunder som betalades, kan vi också få kunskap om hur stora hemmanen var. Bynamnet är säkerligen mycket gammalt, kanske jämnårigt med de äldsta fynden. Dess ursprung är höljt i dunkel, liksom så många andra ålderdomliga namn. I tidskriften Namn och Bygd har en forskare sammanställt Hade med en germansk sjönamnsstam med namnet Hadh. Namnformen är dock inte belagd. Namnet Hade finns dokumenterat för första gången 1541 i en skogsbok.

Gustav Vasa hade länge sökt efter naturfyndigheter och så fick han höra talas om att det

fanns en gammal silvergruva vid Hade, som få människor kände till. En sägen berättade också att när "rådan" i Sala silvergruva en gång blev tillfrågad hur rik hon var, så svarade hon att hon nog var rik, men att hon hade en syster i Hedesunda som hade ännu större skatter. De kungliga breven berättar att Gustav Vasa drömde stort om gruvan i Hade. Lasse Doblare fick i uppdrag att "upptaga oss och till kronan till godo en bergsbrukning benämnd Hadeberg".

På den tiden fanns fyra hemman vid Hade, men bönderna där vägrade först att sälja. Till slut erbjöds de av kungen andra hemman i utbyte, såsom krono- eller kyrkohemman i Östervåla, Österfärnebo (Koversta och Finnäs) och i Ovensjö (Kungsgården).

Gruvan drevs i fem år och under tiden hann kung Gösta tillsätta och avskeda åtta gruvfogdar innan han slutligen gav upp den gruva som "drabbar honom och riket så dråplig skada". Han önskade då lämna tillbaka marken till de föregående ägarna. Dessa hade dock rotat sig på sina nya ägor och ville inte flytta igen.

År 1602, då Testebo by i Hille (nuvarande Strömsbro) donerades till Gävle stad av Karl IX, lämnades kronans hemman i Hade åt bönder som då tvingades flytta från Testebo.

Under 1700-talet passerade många brukspatroner revy på Gysinge bruk och likadant var det på Hadeholm. Herrgårdens miljö var helt olik de andra

agrara byarna. Den sociala skiktningen var tydligare: Herrskap, tjänare, hantverkare, statare, torpare och landbönder. 1700- och 1800-talens absoluta överklass, adliga officerare, politiker och mycket förmögna jorddrottare, bosatte sig ofta på herrgårdar. Även om Hadeholm är en liten herrgård blev den sociala skiktningen stor och man kan anta att man även höll sig med informator, husmamsell och fogde eller inspector.

Klasskillnaderna kunde ibland överbryggas, t ex förtroligheten mellan husets herre och kusken respektive husets fru och jungfrun. Årsfester och födelsedagar arrangerades än av herrskapet och än av gårdsfolket.

Ett annat inslag i herrgårdsmiljön var spänningen mellan nyheter och gammal tradition. Många godsägare levde i städer under stora delar av året och förde med sig idéer och nyheter, särskilt beträffande jordbrukets metoder och maskiner. Oftast var herrgårdarna inte isolerade, utan man följde noga konstens, smakens och etikettens förändringar i staden.

Samtidigt var herrgårdsmiljön starkt traditionell och konservativ. Driften var inriktad på självhushåll och ofta var tro-tjänare verksamma på gårdarna i generationer. Detsistnämnda gäller dock inte i lika hög grad Hadeholm, där oftast något barn eller någon släkting till ägaren av Gysinge bodde.

Jag ska här ge några tidsbilder

från Hadeholms historia under 1700-talet.

Lilla Eva Elisabeth - en dag gammal - skulle döpas under högtidliga former under närvaro av storfrämmande på Hadeholms herrgård. Den kombinerade Födelse-, dop- och vigselboken i kyrkans arkiv kan berätta följande: "Eva Elisabeths föräldrar voro: Cammarherren Wälborne Herr Friedrich Ulric Insenstierna och Wälborna fru Ulrika Feist. De hade inbjudit som gäster dagen till ära och som vittnen Hans Excellence Kongl Maj:ts Cancelli Collegio, Academi Cancellar, Commendeur och Riddare av alla Kongl. Maj:ts Ord., Commendeur af Kongl Maj:ts Preussiska orden, Högwälborne Grefwe Herr Carl Gustaf Tessin, Kongl. Maj:ts Högbetrodde man och President Bergcollegio, samt Commendeur av Kongl. Maj:ts Nordstierna orden, Högwälborne Grefwe Herr Friedrich Gyllenborg voro också närvarande Likaså häradshövdingen Carl Dahl, Högwälborna Fru Grefwinnan och Öfwersten Marskalkinnan Eva de la Gardie, Högwälborna Fru Friherrinnan och Iustitie Cancellarinna Eva Insenstierna och fröken Ewa Wefwerstedt."

Dopfesten pågick i bästa herrgårdsstil och gav fest och glans på Hadeholm. Men endast tolv dagar efter dopet förlorade Eva Elisabeth sin moder, som hastigt borttrycktes "af en påkommande heftig Feber". Det blev förstämning på Hadeholm efter denna festliga tilldragelse, som slutade

så tragiskt. Försök har gjorts att finna graven i Hedesunda kyrka eller på dess kyrkogård, men förgäves.

Att en av rikets ledande män gästade lilla Hadeholm känns märkligt. Carl Gustaf Tessin hade sedan 1747 varit guvernant för prins Gustav (sedermera Gustav III). Vid tronskiftet 1751 blev det en brytning mellan Gustav III:s moder drottning Louisa Ulrika och Carl Gustaf Tessin. Carl Gustaf Tessin gjorde en enastående insats som konst- och kulturfrämjare i riket. Kanske reste han efter sitt besök i Hade vidare till sin syster på Gävle slott. Hon var gift med landshövdingen för Gävleborgs län.

Januaririksdagen i Gävle 1792 kunde ha blivit beryktad. Kapten Jacob Johan Anckarström, som bodde på den inte långt från Hade belägna Söderfors herrgård, följde konungen tätt i spåren. Av säkerhetsskäl färdades Gustav III på den lugnare vägen från Uppsala förbi Hade, Hedesunda och vidare till Gävle medan riksdagsmännen kämpade fram längs kustvägen "i gruvlig köld och svårt urväder". På tillbakavägen intogs mellanmål vid Öns herrgård och där, i den snötungda trädgården, skall Anckarström ha lurat på kungen. En kort stund hade han kungen i sikte, men strax kom en ung betjänt i skottlinjen och han ville inte skada en oskyldig.

Att mordet verkligen kunnat utföras bekräftas i ett brev från Anders Schönberg, rikshistoriegraf och akademiledamoten från Österfärnebo. Han

skrev till en vän att: "Anckarström äfven där (i Gävle) traktat att få fullborda sin mer än vederstyggelig gärning, och hade i dess quarter funnits en kula quarlemnad på en hylla".

Anckarström själv klagade: "Kungen var ej ute mycket de sista dagarna, då intet kunde ske."

Gästriklands på sin tid mest lärde man Anders Schönberg har uttalat sig om Hedesundas invånare på ett för oss idag dråpligt sätt: Abraham Hülphers skrev en bok om Gästrikland, vari han berömde Hedesundabon. Anders Schönberg korrekturläste: "Elogen för Hedesunda allmoges vådagligheter har jag strukit. Där som annorstädes finnas väl bättre och sämre människor. Men i gemen har Hedesunda socken här i landet varit känt som de sämsta, så till Caractär som välmåga, hvilket likväl i en tryckt Beskrivning af Provinsen icke kan sägas."

År 1795 kom Hadeholm under frälsemannarätt till landshövdingen Fredrich Ulric Insenstierna "för sig tilhandlade Grefwelige Torstensonska och Kongl. Rådets Baron Bååts Arfwingars Kronofordringar af Hemmans Räntor in natura".

Anna-Lena Johard Kåberg
(Ur uppsats i kulturpedagogik vid högskolan i Gävle-sandviken)

Julmarknad



Årets julmarknad är förlagd till Stavgården, Åsudden.

Söndagen den 5 december kl 13.00 öppnas marknaden.

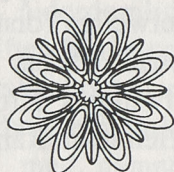
Buss avgår kl. 12.30 från brandstationen och när marknaden är slut går bussen tillbaka.

Det blir som vanligt brödförsäljning, kaffeservering, lotterier, underhållning m m.

Några av ortens hantverkare säljer sina alster.

Gåvor till marknaden emottas tacksamt.

Välkomna!



RUSCH KRING BUSTJEN

Julfest för hela familjen ordnas i sedvanliga former Trettondag Jul, torsdagen den 6 januari, kl. 14.00.

Lokal är Folkets hus, f d NTO-lokalen.

Välkomna!

Adventresa

Välkommen att följa med på en resa den 8 december till bl. a. Skultuna och Åsby handels-trädgård i Hallstahammar.

I priset, kr. 350:-, ingår resa, julbord på Skultunagården, fm- och em-kaffe.

Avresa från Brandstationen kl. 08.00.

Anmälan till Birgit Kvist, tel. 104 21.